

Re-Experiencing the Redemption

פסח תשע"ב

1 In every generation everyone is obliged to view himself as if he personally left Mitzrayim. The Haggadah cites two verses to support this: "Because of this Hashem did for me when I left Egypt" (Shemos 13:5), for not only did He redeem our forefathers but also us, as it says: 'And He took us out from there' (Devarim 6:23)."

* It seems that this obligation to feel as if one was actually in Egypt and redeemed from there is extremely difficult, if not impossible, to fulfill. No one I ever have asked has related ever experiencing this feeling at the conclusion of the Seder. But it is unreasonable to believe that G-d would give every one of us a mitzvah that is attainable by only uniquely great individuals. Another difficulty is the redundancy of the two scriptural sources for seemingly the same obligation.

2 Rambam has a different version of the text: קיב רמב"ם את עצמו כאילו יצא ממצרים, אךם להראות את עצמו בעצמו, himself, now (Hil. Charnetz U'Matzah 7:6). Chida explains: One must be demonstrative and physically display his excitement over having left Egypt, as if the event just occurred. It is not enough to feel this in one's heart; he must give expression to his enthusiasm. In this way his household will notice his joyful activity and demeanor and become caught up themselves in the spirit of freedom. Thus they too will experience it as a living and present reality, rather than as an ancient historical event.^[1]

4

קצג קודש הגדה של פסח לקט פניני

השגת ההכרה שאנו בעצמנו יצאנו ממצרים קשה היא מאד, ולכן על האדם ללכת במדרגה למדרגה. תחילה יראה עצמו "כאילו" הוא יצא ממצרים. היינו שיתבונן שכל ישראל הם כענפי אילן כליליים משורש אחד, וכולם יצאו ממצרים. ואחר כך יתחוק כאמנתו יותר ויותר עד שיגיע למדרגה שיכיר ויבין שהוא בעצמו יצא ממצרים - "לא את אבותינו וכו' אלא את אבותנו נאל עמהם".

* ולדמיון לזה אומרים קדם בכל דור ודור הייב אדם לראות את עצמו "כאילו" הוא יצא ממצרים, ואח"כ אומרים "איתנו נאל עמהם". (מגן מהר"ש ז"ע"א)

ילקוט לקח טוב / הגדה של פסח

קכב

6

כיצד יראה אדם עצמו כאילו יצא ממצרים?

* כיצד יתכן שהאדם יחוש כאילו הוא יוצא עתה ממצרים? שאל הגר"י לוינשטיין זצ"ל (הדברים מובאים בספר "תפלת חנה"),

* אלא, התורה מדברת אל נפש האדם, ואצלה אין חילוקים בין עבר להווה. אצל הנפש אין שפחה והכל שווה במניה. לפיכך יכול אדם להרגיש ממש כאילו הוא יוצא עתה ממצרים, ועומד לפני הר סיני כדי לקבל את התורה.

אמנם אי אפשר להתעלם מהגוף שאצלו בודאי יש חילוקים בזמן, ולכן קשה לו להתבונן ולראות את עצמו כאילו הוא יוצא ממצרים. לפיכך אין להסתפק בחתבוננות שכלית גרידא, אלא יש לשתף את כחות הגוף. והרינו להשתמש בכח הציור והדמיון, שיצייר לעצמו את כל הענין ויחיה אצלו יציאת מצרים כאילו הוא היה שם. אז יתכן שיראה את עצמו כאילו הוא יוצא עתה ממצרים.

3

* טיב ההגדה *

בכל דור ודור הייב אדם לראות את עצמו וכי

בעל ההגדה מרגיש, כי מחוייב כל אחד ואחד לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ומרגלא

בפומיה ראבי מו"ר, כמדומה בשם הגר"א, שזו העבודה הקשה ביותר

* המומלת עלינו בליל פסח, היינו לחשוב כאילו בעצמנו היינו שם ויצאנו

ממצרים. ואמר עוד בשם רבו רבי הרש קופשיץ זצ"ל, שאם רוצים להשיג

זאת, צריך לעשות הכנה ראויה לפני פסח כמה שבועות, ע"י החתבונות

מעמיקה, אך אם נופלים מן החולין אל תוך ההגדה בליל פסח, בוודאי שקשה

מאד להשיג זאת.

☆☆☆

5

הביאו הפסוק בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. ומה מוסף הכי ואיתנו הוציא משם.

וביאור הענין: ע"פ מה שהבאנו דברי המדרש לקח טוב (פר' נצבים) אמר להם משה בואו וראו ואגידה לכם על כמה יציבות התיצבתם, בתחילה על הים

כענין שנאמר התיצבו וראו את ישועת ה' ואח"כ התיצבתם לקבל את התורה שנאמר ויתיצבו בתחתית

ההר. ועתה אתם נצבים, ודעו לכם כי גם המתים וגם דורות העתידות לבוא רוחם ונשמתם נצבות פה, וכזה

מבואר ענין בכל דור ודור הייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שלכאורה אין באמת יראה אדם את עצמו כן, אלא שבאמת כן הוא שכל הנשמות היו שם בעת יציאת מצרים.

120

It is mandatory that one experience the Exodus personally. This is not as difficult as it sounds. Our imaginations are very creative, as evidenced by how vividly we can dream in our sleep, and how vividly we can daydream when we are awake. Our ingenious minds can create three-dimensional scenes in rich color, and we can see ourselves fully participating in these scenes. Being familiar with the story of the Exodus, one should meditate and create the various scenes in one's mind. One should see oneself in the straw pits, clearing the straw, mixing it with mud, and baking it into bricks in the tropical sun. One should hear the scolding of the Egyptian taskmasters, and feel the lashes of their whips on one's back. One should then visualize the various plagues and the panic of the Egyptians. Then one should see oneself as part of the throng leaving Egypt, following Moses into the barren desert. Finally, one should be standing at the edge of the Red Sea, and hear the thunder of Pharaoh's chariots approaching, feel the terror of being trapped, and then see the glory of God as the waters of the Red Sea divide.

Exercising one's imagination in this way is mandatory. The sweet taste of liberty cannot be appreciated as long as oppression is only an abstraction. The acceptance of the omnipotence of God is incomplete unless one has seen the many miracles with one's own eyes.

The Seder ritual facilitates this experience. We eat the matzah, the bread which the slaves were given to satiate their hunger. We taste the bitterness of the maror. We explain in great detail every step of the Exodus. Now one must close one's eyes and relive the Exodus oneself, for only then can we fully appreciate its greatness, and only then can we properly acknowledge our gratitude to God.

ואם הדיבור מעורר את הלב, על אחת כמה וכמה הפעולות, וכפי שכתב החינוך (מצות טז) "כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות", ולא עוד אלא שיעיקרי הלבבות תלוין אחר הפעולות" (שם - מצוה צה). וזהו טעם הדין שצריך אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שהרי בזמנו שלח קשה לאדם לחוש בפועל כאילו הוא יצא ממצרים, וצריך הוא השתדלות מרובה כדי לעורר את ליבו ולחוש כאילו היה עבד שיצא לחירות ונפדה.

לפיכך, מכלל המצוה הוא שיעשה האדם פעולות חיצוניות המושכות את הלב, כדי שירגיש ויזכור את עבודת מצרים ואת היצואה ממנה לחירות עולם, וכפי שסוים הרמב"ם שם (ה"ט): "לפיכך, כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיוסב דרך חירות, וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין".

ותלמודו בידו הגדה של פסח ר קראם

11

9 אחרי הפעולות נמשכים הלבבות

מעשה תתישב היטב גם השאלה בה פתחנו, מהו ענינה של הזמנה הנאמרת בתחילת הסדר: "כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח", הרי בהזמנה זו אין לכאורה שום תועלת מעשית כלפי העניים והנצרכים, שכן כבר מסובלים הם כל אחד ואחד במקומו.

ונראה לומר, שאף שאין כאן תועלת מעשית כלפי הזמנת העניים, מכל מקום יש כאן תועלת מצד אחר, שבכך מראה האדם את עצמו כבן תורה, שהרי הזמנת העניים לבוא ולאכול הינה פעולה של אדון ומושל, אשר בידו להאכיל את אחרים משלו, ואף אינו נחת תחת עול המלך המציק, כך שנפשו מיושבת עליו ודעתו פנויה לדאוג את דאגתם.

זאת ועוד, הקריאה לכל הנצרכים ולכל הרעבים לבוא ולאכול עם האדם בביתו, דרך רחבות ועושר גדול היא, ויש בה משום ניהוג של דרך חירות, וכל זאת - כדי לעורר את הלבבות לחוש את היצואה מחמת עול מצרים, ולעורר לכך את הלב בפעולות של דרך חירות.

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ואינו יצאנו ממצרים, שכן אם לא הוציא את אבותינו הרי גם אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה, וא"כ גם עלינו להודות על גס ההצלה של אבותינו, אשר בעקיפין יש לראות אותו כגס הצלה שלנו, שכן אם לזו הכוונה הרי מסתבר שהרגשה מעין זו היתה גורשת מעמנו בכל המועדים שנתקנו לזכר גס מסויים.

ולדוגמא, בפורים, כאשר ניצל עם ישראל מגזירת הבליה שאיימה על ראשו מגזירת המות של המן ואחשורוש, אילו, חלילה, היתה מתקיימת עצתו של המן, הרי שגם אנו לא באנו לעולם. מעתה אילו היינו מחוייבים להודות על הצלת אבותינו ואנו מגלות מצרים, הרי באותה מידה היינו מחוייבים להודות על הצלת אבותינו ואנו מגזירת המן, הרי, כידוע, אין זה כך. לא מצונו במדרשי חז"ל כי יאמרו שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כמי שניצל מגזירות המן ואחשורוש. יתירה מכך, אנו מברכים לפני קריאת המגילה, כמו לפני הדלקת נר הנוכה, "שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם מן הזה". אנו מזכירים את אבותינו ומתעלמים מאתנו.

12 לעומת זאת, בליל הסדר אנו מברכים: "אשר גאלנו וגאל את אבותינו".

אנו מזכירים את גאולת עצמנו, ולא זו בלבד אלא שאנו מקדימים אותה לגאולת אבותינו.

מה, איפוא, פשר השינוי שמצאנו בפסח לעומת שאר מועדי ישראל? הסביר רבנו יעקב מליסא בעל "נתיבות המשפט" בספרו שעל הגדה של פסח, "מעשה ניסים".

ברור כי אין אנו מתכוונים במילים אלו לעשות זכר לכך שאבותינו יצאו ממיררות הגלות אל אורה של הגאולה, שכן אילו לכך היתה כוונתנו הרי ודאי לא היינו מזכירים כלל את עצמנו בנס זה, מאחר שכלל לא סבלנו מירדות כלשהיא וממילא גם לא נגאלנו ממנה.

ברם, עיקר נס גאולת מצרים לא היה אלא בגאולה להכניס אל הקדושה, בכך שנקנינו לו לעבדים, והקב"ה הכניס אותנו בקדושתו והחיל אותנו את קדושת הארץ העליונה והתחתונה.

10 הארץ והגאולה

שמכאן בספה"ק שמצה הוא מאכל הנשמה, וחמץ הוא מאכל הגוף. עבודת האדם הוא לעשות שותפות בין הגוף לנשמה, ובשותפות זה מוטל על הגוף להיכנע לנשמה, והאופן שיהיה השותפות כראוי הוא רק כאשר קודם יהיה הנשמה בעלים לעצמו, ואח"כ יקח הגוף לשותף לפי התנאים שלו, ושלא יפריע לנשמה בעבודתו. וזה ענין ימי הפסח שאוכלים בהם רק מצה, שאז הנשמה הוא בעלים לכדו, ואז אחר ימי הפסח יכולים לקחת את הגוף לשותף, ולאכול חמץ ומצה.

ובנקודה זאת, בהיותנו עבדי ה', דרי אנו ודור יוצאי מצרים שוים.

ולכן אנו מברכים: "אשר נאלנו וגאל את אבותינו", כיון שבגאולה זו אנו מתבוננים לעובדת היותנו קנין לקב"ה ועל כך אנו מהללים ומשבחים. אן אנו מברכים: "אשר הוציאנו והוציא את אבותינו", כיון שבגוף פעולת הוציאה אן לנו כל דמיון למה שאירע לאבותינו וכל הדמיון אינו אלא בגאולה, דבר שאותו אנו מזכירים בברכה.

אלא שאם כן, מדוע אנו אנמרים בפירוש כי בכל דור חדר חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, והלא אמרנו כי לא על עצם ענין הוציאה אנו משבחים?

ברם, כיון שעיקר שמחתנו בגאולה שבאה לנו ע"י הוציאה, אנו מזכירים את הוציאה, אשר הייתה המבוא לאותה גאולה והיתה הסיבה הראשונה לה. וזהו שאנו אומרים בסופה של פסוק זה: "ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו". אנו מזכירים כאן כי הקב"ה הוציא אותנו, כאשר כל מטרתה של הוציאה להביאנו לפלטרוין של מלך, נס שבו אנו ואבותינו שוים באותה מידה.

יבט לקח טוב / גדה של פסח
כר. ר' ב"ר

הרגשת השעבוד על ידי מעשה ליל הסדר

ענינו של חיוב סיפור יציאת מצרים וכן ענינם של שאר כל מצוות ליל הסדר, אומר הגי' ירוחם הלוי ממ"ז וצ"ל בספרו "דעת חכמה ומוסר" (חלק א, מא), הוא ש"חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". המצוה של סיפור יציאת מצרים לא נועדה לספר מה שקרה ליוצאי מצרים בדרך הם, אלא כמו שמורה לנו בעל הגדה - שכל אחד יתעסק ביציאת מצרים שלו. כל אחד צריך להרגיש שאילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, היה משתעבד בגופו ובנפשו. וממילא יחוש שהוא עצמו הוציא ממצרים, וזוהי למעשה התכלית של המצוה הזו.

נמצא שאותו הענין והעסק שהיה לאבותינו ביציאת מצרים, אותו עסק עצמו הוא לנו עכשיו! גם לאותה תכלית אליה הגיעו יוצאי מצרים, צריכים אנו להגיע. כל זאת משום שגם אנו חוייבנו להעשות מיוצאי מצרים ממש.

התכלית והמטרה של יציאת מצרים היתה - "להיות לכם לאלקים" (במדבר טו).

ו"להיות לו לעם נחלה" (דברים ד). במלים אחרות. לצאת מרשות פרעה ולהכנס לרשותו של הקב"ה. על הפסוק "אנכי ה' אלקיך" (שמות כ) מפרש רש"י: "כדאי היא ההוצאה שעתה משועבדים לו". ההכרה שהבורא יתברך הוא הטוב הבלתי תכליתי, מחייבת להכיר טובה לבעל הטובה - להיות לו לעבדים.

טעות היא לחשוב שתכלית יציאת מצרים היא להגיע לאמונה בלבד, כי סוף סוף תכלית האמונה עצמה הוא להביא את האדם למצב של עבדות לה'. שאם לא כן לא היו מחייבים את האדם לראות את עצמו כאילו הוא עצמו יצא ממצרים ויענין ברמב"ן על הפסוק "אנכי ה' אלקיך" שמדבריו מתבאר שענין יציאת מצרים הוא קבלת עול מלכות שמים. דהיינו להיות לו לעבדים. שאחרי שמכירים טובו וחסדו הבלתי גבול ותכליתי של ה' יתברך, ושהוא שליט ואדון כל, מתחייבת מן עבודתו. הביאור האמיתי של הכרת הטוב הוא עבודתו והשתעבדות לנותו הטובה.

ובאמת מבחיל מאד גודל עבודת האדם בענין זה, עד שלצורך הענין יש חיוב להיעשות מיוצאי מצרים! לפי זה מתבאר היטב מה שאמרו: "אפילו כולנו חכמים" וכו', כי העבודה אינה על ידי חכמה וידיעה, אלא על ידי "מידות" - שלא להיות כפי טובה.

מצוות ליל הסדר מסייעות מאד להביא את האדם להכרת הטוב. משל לאדם שהיה

מזמור מאמר יד לדוד שכט
15 ר' צבי בנבן (ר' ש"ה חתן)

ו[והנה הרמח"ל כתב בלשונו כמאמר החכמה הנ"ל, ע"י עבודת הקרבן פסח גילה להם הקב"ה מאור קדושתו ויתברך ובו יתדבקו נשמותיהם של ישראל וימשכו אחריו ויתעלו משפלותם ויתפרדו מן הטומאה שהיו שקועים בה. וצ"כ מה הוא ענין זה שגילה להם הקב"ה מאור קדושתו, שבו יתדבקו נשמותיהם של ישראל להתעלות משפלותם ולהפריד מן הטומאה.

ונראה דענין זה הוא מה שמבואר בהגדה של פסח ובמורה גדול - זו גילוי שכינה. ופי' שם הריטב"א שהיה גילוי שכינה בשעת הגאולה בלילה, ולמאורה מש"כ דבשעת הגאולה היה גילוי שכינה היינו בחצות הלילה. הנהגה כפשוטו ענין זה של 'גילוי שכינה' היה ענינו למכת בכורות, אמנם יעויין בספר עבודת הגרשוני על שיה"ש להג"ר גרשון זצ"ל בנו של החסיד מהר"א אזוי הגר"א, שכתב בביאור הפסוק בשיה"ש (ה, טו) "מראהו כלבנון" וז"ל:

פי' בעת שהוצאתנו ממצרים והיו שם גילוי שכינה, ומה טהר אותו ממ"ט שערי טומאה להיות לבנים וטהורים, וזהו 'מראהו כלבנון', ולפי"ז יובן מה שאמרו בהגדה ובמורה גדול זו גילוי שכינה.

ונראה דזהו הענין שכתב הרמח"ל שגילה להם הקב"ה מאור קדושתו להתדבק בו נשמותיהם של ישראל, דאור זה הוא הגילוי שכינה שנגלה הקב"ה עליהם בחצות הלילה, וכבר ביאר העבודת הגרשוני דבגילוי זה נטהרו ישראל מטומאתם להתדבק בשכינה.

וכן מצאנו ענין זה בדברי הלשם בספר הדעה (ח"כ דרוש ה ענף ב ס"ד) הובא בשערי הלשם (ח"כ ס"ד בעניני יציאת מצרים) שכתב וז"ל:

אך הגילוי דאור הקדושה הגדולה והנוראה הנה זה היה על ישראל עיקרו בלילה א' של פסח, והוא הגילוי שכינה שהיה אז בישראל... ולכן נגלה להם הקב"ה בכבודו ובעצמו להראותם כי רק הוא המושיעם בעת צרה, וכן הוא מטעם עוד כדי לקדש אותם אליו שיחיו מעתה לגוי קדוש.

ונמצא לפי"ז דסדר הגאולה של גאולת הנפש ביציאת מצרים, התחיל בקרבן פסח שזכה משכו ידיהם מן הע"ז, ונגמר ענין זה בחצות הלילה, שאז נגלה להם אור גילוי השכינה לטהר אותם מטומאתם ולהתדבק נשמותיהם בשכינה.

ונמצא לפי כל זה שהיו שני זמנים לשתי הגאולות, בתחילה גאולת הנפש מהיותם עובדי ע"ז, שהתחילה כבר קודם חצות הלילה בעבודת הקרבן פסח, שאז התחיל להיות עבדי ה' בעבודתו של מקום להיות שלו ולתלקן, ואז נאמר להם 'משכו ידיכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצוה'. ונסתיימה בחצות הלילה שהוא זמן הבנים שבין שני

הצאי הלילה, וכמו שידוע משמיה דהגרי"ז דחצות לילה הוא בין שני הצאי הלילה, ואז נסתיימה גאולת הנפש בגילוי של אור השכינה, ולאחר מכן התחילה גאולת הגוף, וזה היה לאחר חצות במכת בכורות שצוות פרעה 'לשעבר הייתם עבדי אבל עכשיו הרי אתם בני חורין הרי אתם ברשותכם' [נב"ל בהערה], ויצאו בפועל 'בעצם היום הזה' כיד רמה כיום ט"ו.

ור דודר חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים... לפיכך אנתנו חייבים להודות להלל... וגאמר לפניו שירה חדשה הללויה "הללויה הללו עבדי ה'" - הקשו ב"ש וב"ה דאין אפשר לו לראות את עצמו קודם חצות כאילו הוא יצא ממצרים בשעה זו ולומר 'ביצאת ישראל ממצרים', מאחר שלא נגאלו עד לאחר חצות וביום המחרת. אמנם קרש"א זו לא קשה אלא על מה שאמרים 'ביצאת ישראל ממצרים' דקאי על גאולת הגוף שלא התחילה עד לאחר חצות, אבל על מה שאמרים 'הללו עבדי ה'" לא קשה כלל, דאדרבה חצי הלילה שקודם חצות הוא הזמן הראוי לומר כן. כי אז היתה שעת גאולת הנפש מהיותם עובדי ע"ז להיות 'עבדי ה'', וזוכים לזה מתוך עבודה זו של הפסח מצה ומרור, שעל ידה יצאו מגלות הנפש ומשכו ידם מן הע"ז ונגאלו לחיות עבדי ה', וממילא לא קשה מדלא יצאו ממצרים עדיין, דאדרבה יצאו ויצאו קודם חצות מגלות הנפש ונעשו עבדי ה', ושפיר ראוי לומר כבר 'הללו עבדי ה'" שאנתנו עבדי ה' ולא עובדי ע"ז.

ו[ונראה תוספת דברים בזה עפ"י מה שמצאנו בדברי בעל הנתיחה"מ בפירושו מעשה נסים בפירוש הפיסקא 'בכל דור ודור', דשורש הענין של 'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים' מיוסד על גאולת הנפש ולא על גאולת הגוף, וז"ל:

אין הכוונה שחייב לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים משום שאם לא הוציא אבותינו גם אנתנו היינו משועבדים לפרעה. דא"כ יאמר בכל הנסים שנעשו לאבותינו שחייב לראות עצמו כאילו הם נעשו לו, כגון בנס של אחשוורוש שנגור על כל ישראל למיתה, ואם ח"ו היה מתקיים גזירתו אנו לא באנו לעולם, וכן בכל הנסים שנעשו לאבות יהיה הבנים מחוייבים לברך על הנס שנעשה לו, ובהודיא אמרו בש"ס ברכות (נז, א) שמתוך שעשה נס לאבותינו (פי' הריאה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותי במקום הזה), וכאן מברכין 'אשר נאלנו וגאל את אבותינו' ומזכיר בכרכה גם גאולת עצמו משא"כ בכל הנסים.

לכן נראה דודאי אם היינו עושין עיקר שמחה על הגם מה שיצאו מהמיררות של שיעבוד הגלות לא היינו מזכירין עצמינו בהברכה ובהגם כלל, כיון שאנחנו לא יצאנו מהמיררות, רק מפני עשותינו עיקר הגם ביציאת מצרים הגאולה, שהוא מה שנקנינו לעבדים לו יתברך והבטיחנו לקדושתו והנחילנו קדושת ארץ העליונה ותחתונה, ובה אנחנו * ועם היצאים שיים, ולזה מברכין 'אשר נאלנו וגאל אבותינו' שהגאולה הוא ענין הקנין וממש"ל, ולא מברכין אשר הוציאנו והוציא את אבותינו, כי בגוף היציאה אין לנו שיוון עמום רק בהגאולה, ומה שאמר כאן (שחייב לראות עצמו כאלו הוא יצא) היינו כיון שעיקר השמחה הגאולה שהוא הקנין שנעשה מחמת היציאה, ובכס הגאולה כולנו עוין, עשיתת היציאה שזה לנו ולדור היצאים כיון שעיקר השמחה הוא בהגאולה במו שכולנו עוין בה, גם כי היציאה היא קיבת כל הנסים שעושה עמנו, ולזה מביא ראיה נקרא (שנאמר בו 'אותנו הוציא משם למען הביא אותנו') הרי שמשנתן גם אותנו כנס היציאה כיון שעיקר התכלית היא בהיציאה לתת לנו קדושת הארץ.

הרי מפורש בדבריו דעיקר ענין זה שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא מצרים, מיוסד על גאולת הנפש שזכו לה ישראל ביציאת מצרים והיא ענין הגאולה ולא היציאה, ונגאלנו ונקנינו ביציאת מצרים להיות עבדים לו יתברך, והנה גאולת הנפש שהזכיר הגר"א הנ"ל.

ולא עוד אלא שכתב האבורחה (סדר ההגדה ופירושה) דהשם 'הגדה של פסח' נקבע על שם לשון 'הגדתי היום', ה"ל:

ונקראה הגדה על שם (שמות יג, ח) 'הגדת לבנך ביום ההוא' וכו'... ויש מפרשים הגדה שהוא לשון הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארץ מצרים כמו שנתרגם בירושלמי * 'הגדת היום לה' אלהינו' (דברים כו, ג) שבחית יומא דין, וכו' תרגמו רבינו סעדיה בערב.

וזהו הביאור במש"כ הראשונים הג"ל דמצות סיפור יציאת מצרים היא להודות ולשבח להקב"ה על מה שגאלנו, ולכן קבעו נוסח ההגדה על הפסוקים של פרשת מקרא ביכורים, שהם פסוקי ההודאה בתורה על שהוציאנו הקב"ה ממצרים, ואלו הם הפסוקים שבהם מבטאים אנו שאיננו כפויי טובה. וזהו מש"כ המהר"ל ד"ע מוחר לנו לשבח להקב"ה ולא נאמר ע"ז 'מי ימלל גבורות ה'?' כי עיקר הוא להודות ולהלל כדי לומר שאיננו כפויי טובה על מה שעשה לנו.

ויסוד ענין זה מבוואר ג"כ בסוגיית הגמ' בפסחים (קטז, א):

אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה, עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא והבא נאי בעי למימר ליה, אמר ליה בעי לאדווי ולשבחי, אמר ליה פטרתי מלוכר 'מה נשתנה', פתח ואמר 'עבדים היינו'.

ומבואר דזהו ג"כ כל ענינה של ההגדה 'לאדווי ולשבחי', וכלשון התרגום ירושלמי הג"ל 'אודינן ולשבחינן', שאנו מודים ומשבחים להקב"ה על שהוציאנו מעבדות לחירות, כעבדא דמפיק ליה מריה לחירות דבעי לאדווי ולשבחי.

אמנם עפ"י דרכו של הגר"א הנ"ל נראה שיש בזה תוספת עומק, דכמו שאומרים הל" בתורת 'שירה' על הגאולה שלנו, כי 'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים' כדברי הגר"א, וע"ז אנו אומרים 'אשר נאלנו וגאל את אבותינו' בנקדוקן של בעל התי"מ, גם הסיפור שאנו מספרים כל אותו הלילה מ'ארמי אוכד אבי באה ג"כ בתורת הודאה על הגאולה שלנו, שאנו מודים בעצמינו ואומרים שאיננו כפויי טובה, וזו היא הודאה שלנו ולא סיפור שבחנו של מקום, ולכן ל"ש בזה טענת 'סיימתיהו לכולה שכחא דמרך', כי עיקר כוונת הסיפור הוא להודות לה' ולומר שאיננו כפויי טובה כדברי המהר"ל, וע"ז מסיימם ב'בכל הון דדור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים... לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לדומם להדר לברך לעלה ולקלס... דקאי על כל הסיפור שהוא הודאה, וממשיבים ביומא לפניו שירה חדשה הללויה... לסיים את סיפור יציאת מצרים באמירת הלל, להודות ולהגיד להקב"ה על גאולתנו ועל פדות נפשנו.

21 מעתה - ביאר הגר"א - יובן היטב מדוע זקדים בעל ההגדה ואמר: "בכל הון דדור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים", שהרי ההלל הנאמר בליל הסדר הוא הלל של שירה, שאינו נאמר אלא על נס שאירע לאומר עצמו, ואם כן מוכרח הוא האומר לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שהרי רק באופן זה יוכל לומר הלל של שירה, וכפי שמטיים בעל ההגדה: "לפיכך אנחנו חייבים... ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה".

על פי דברי הגר"א, ותבאר היטב מדוע נאמר הלל זה בשיבה, שלא כמו ההלל של שאר המועדים שאינו נאמר אלא בעמידה, כי הנה טעם החיוב לעמוד בעת אמירת ההלל בשאר המועדים, הוא משום שההלל הינו עדות על שבחו של מקום, וכפי שכתב השבלי הלקט (סי קעט): "הורה מורי הר"ר מאיר נר"ו, דמצות הלל קריאתו מעומד, והטעם, כתב אחי ר' בנימין נר"ו, על שם הכתוב (תהלים קל"א, א-ב): 'הללו עבדי ה' שעמדים בבית ה''. כלומר, הללו את השם בעמידה, לפי שההלל עדות שבחו של מקום ונפלאותיו ונסיו שעשה לנו, ומצות עדות בעמידה".

אם כן, יש לומר שדוקא הלל הנאמר בתורת קריאה צריך להאמר בעמידה, כיון שנאמר הוא בתורת 'עדות שבחו של מקום', וכדין עדות שמצותה להיאמר בעמידה, מה שאין כן בהלל הנאמר בליל הסדר, שכיון שנאמר הוא בתורת שירה על הגם, ולא בתורת עדות, אין צריך לאומרו בעמידה.

ונמצא דעיקר ההודאה שבסיפור יציאת מצרים היא ההודאה על גאולת הנפש שמתוכה זכינו להיות ראויים להגאל גאולת הגוף, ומודים אנו להקב"ה על אשר גאלנו והגאולה היא הקנין שקנה אותנו הקב"ה להיות עבדיו, ומתוך גאולת הנפש שהיתה קודם חצות מתוך עבודת הקרבן פסח, זכינו לצאת ממצרים ולהגאל גאולת הגוף, ומסיימים את הסיפור בברכת הגאולה 'אשר גאלנו וגאל את אבותינו' דקאי על גאולת הנפש כדברי בעל התי"מ ד"ע"כ מזכירים גאולת האבות וגאולתנו שלנו".

23 Festivals of Life - R. Zeff

ACCESSING THE FREEDOM TIME ZONE

The second verse that the Haggadah cites, "And He took us out from there," seems to focus on the collective redemption and points more to a geographic locale. I may not be able to identify with the actual sojourn in Egypt as an individual, but as a part of Klal Yisrael, whose collective soul and memory transcends time and place, this identification is possible, if not on a conscious level then on a soul level.

The *Michtav Me'Eliyahu* explains that time is not a line that passes over us, but rather a circle that we travel through. Periodically we return to the moments in time eternalized and permeated with various spiritual ideals and powers. We call these points in time "yamim tovim," good days. "Good" connotes that which endures, for these are eternal days, days that transcend time. When one passes through these saturated time zones, one can connect to the experience and qualities inherent in them, and these experiences and qualities flow into one's soul.

This can be compared to a master computer that contains a memory bank to which smaller personal computers are connected, enabling that memory bank to be retrieved and accessed through each personal computer. The computer cable that enables this transfer of memory must have a precise number of wires and pins and a specific configuration to properly effect the connection. So, too,

פי דברי רב האי גאון (השוכות הנאותים שעי' חסופה סי קט) שאין מברכים על אמירת ההלל בליל הסדר 'לגמור את ההלל' משום ש"אין אנו אומרים אותו בתורת קריין אלא בתורת אומר שירה". משמע מדבריו, ששני דינים ישנם באמירת ההלל: א. הלל של קריאה, והוא ההלל הנאמר בכל שאר המועדים; ב. הלל של שירה על הגם, והוא ההלל הנאמר בליל הסדר. אחד החילוקים שבין ההלל הנאמר בתורת קריאה, לבין זה הנאמר בתורת שירה, הוא שההלל הנאמר בתורת קריאה יכול אדם לאמרו אף על גב שירה, אין אדם יכול לאמרו אלא על נס שאירע לו עצמו.

the memory of the events significant to the neshamah of the Jewish people are contained in the various time zones of the year. Zeman cheiruseinu is the time zone of freedom, zeman simchaseinu is the time zone of happiness, and zeman mattan Toraseinu is the time zone of the giving of the Torah. To properly access the memories and qualities saturated in these time zones, one has to create the proper connection by utilizing the exactly configured cable. This connection is effected by properly and meticulously fulfilling the mitzvos of that particular yom tov.

The Telzer rosh hayeshivah, zt"l, explains in Shiurei Da'as that we would think that it would be more effective if the Seder were conducted in a manner that portrays the slavery in Egypt and our deliverance in a more graphic, audio-visual fashion. But in truth it is the subtle hint of the matzah, maror, and Pesach that leave a more profound impression, that penetrates more directly into the neshamah and does not get lost in the external realm.

To give a contemporary analogy, it is similar to subliminal advertising. Although this type of advertising is not noticeable on a conscious level, it is more compelling and motivating than overt advertising. These mitzvos must create a link to the memory bank of Klal Yisrael, the time zone of Pesach saturated with these memories. They are a subtle connection that penetrates directly to the neshamah.

So one is capable of identifying with the Exodus that our neshamos actually experienced. If one fulfills the mitzvos of the day with meticulous care, he can feel confident and satisfied at the end of the Seder that he fulfilled the obligation to experience the redemption. He can rest assured that he has truly achieved Nitritzah — that his service has been accepted. He has achieved this identification because his neshamah is infused with the memories of the Exodus and its eternal qualities. This will enable him to draw on this influence throughout the year, strengthening his emunah and his commitment to Hashem, until the next Pesach.

שון נמצאנו למדים לפי כל זה מה הוא יסוד העבודה של ליל פסח, להתבונן ולהרגיש כאילו הוא יצא ממצרים ממש, ונגאל מגלות הנפש של טומאת וזממת מצרים שהיתה עד מ"ט שערי טומאה כנ"ל, וזכינו ליצול ולהתעלות למדרגת עבדי ה', ואומרים ההגדה וסודיים להקב"ה שאיננו כפויי טובה, ואח"כ אומרים את ההל"ה הללו עבדי ה' שהוא השירה וההלל של יציאת מצרים שלנו, ומסיימים בברכת הגאולה אשר נאמ' וגאל את אבותינו, ואח"כ אוכלים המצה ומרור ואפיקומן, שהם זכר לעבודת הקרבן פסח שעל ידה זכינו לגילוי הזה מאור קדושתו יתברך, להתדבק ולימשך אחריו ולהתעלות מן השפלות והטומאה שהיינו שקועים בה, כמ"ש א' 'משכו יריכם מע"ז וקחו לכם צאן של מצוה'. וא"א לו לאדם לקיים חובה זו כראוי אם אינו מבין המעלה

הרוחנית של ישראל שזכו להיות 'עבדי ה'', וצריכים להתבונן שבזמן ההוא זכינו להתעלות ולהתעטר בעטרת הקדושה ולצאת מן החומריות והתאוות של עוה"ז.

ולא רק בזמן ההוא זכינו לעילוי ההוא, אלא בכל דור ודור מתחדש ומתעורר אותו הגילוי מחדש עד לדורנו אנו, וכדבריי הנפלאים של הרמח"ל במאמר החכמה (שם) שכתב כזה"ל:

ענין סדר ליל פסח, הנה ביציאת מצרים נבררו ישראל ונבדלו מכל העמים להיות מתעלים במדרגתם ממדרגת האנושיות והגורמית ולהיות ראים להתעטר בעטרת הקדושה... הנה אחר שסבלו ישראל העיני והשעבוד הגדול שסבלו נתפייסה מדת הדין ונשאר המקטרג כלי מענה וזמנו ליאר באור העליון, והנה כלילה זה כל זה מתחדש ומתעורר מן שעשה בראשונה.

ומבואר בדבריו שההארה וחוספת הקדושה שזכו לה ישראל ביציאתם ממצרים - ונבדלו מכל העמים להיות מתעלים במדרגתם ממדרגת האנושיות החומרית ולהיות ראים להתעטר בעטרת הקדושה - מתחדש בכל שנה ושנה, ואפילו בזמנינו שכבר בטלה יצרא דעבודה וזה כראיתא ביומא (סט, ב) ואין בנו תאוה ויצה"ר לעבוד ע"ז, יש לנו כל מיני תאוות אחרות ובכל אחר בעור היצה"ר שלו בנסיינות של החומריות והתאוות של עוה"ז, ובליל פסח זוכים אנו להארה חדשה ליאר באור העליון להתעטר בעטרת הקדושה. וע"ז נאמר 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים' שגם היום ירגיש שיצא מגלות הנפש של מצרים כדברי בעל הנתיה"מ, ואופן היציאה מגלות הנפש כליל יציאתם היתה מכה אור הקדושה של גילוי השכינה שהאיר בה הקב"ה בחצות הלילה, וכמו"כ בכל שנה ושנה מתעורר קדושת האור ההוא ונגאלים אנו מגלות הנפש. ויש ליקח את ההזדמנות הזאת להתעורר ולהתעלות 'ממדרגת האנושיות החומרית' כשעה זו שהארה זו מתחדשת, ומתוך זה להורות ולהלל לו יתברך על מה שזכינו לקנין הזה להתעלות מן השפלות של עוה"ז ליאר ולהתעטר בעטרת הקדושה.

27

והיינו, שבלילה צריך האדם להרגיש בנפשו חדשות, שצריך האדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, והיינו, שאו הרגיש האדם בנפשו הרגש חזק שיצא מן המיצר - וכן צריך כל אדם להרגיש בכל ליל פסח כאילו הוא יצא ממצרים, ולא יהיה הדיבור אצלו כדבר הרגל לאכול מצה ומרור וכדומה.

וה צריך האדם להרגיש בכל ליל פסח הרגש מתורש ושינוי, שלילה זו משונה מכל הלילות, שבוה מרגיש כאילו הוא יצא ממצרים, ואף דאכתי עבדי אחרושה אנ"ל - מכל מקום הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, שמהו כבר יצאנו, שלא יהיה שעבוד כזה כמו במצרים שרקפה הקליפה מכל צד כמו שנאמר גוי מקרב גוי' כעובד במעי אמו' ומהו כבר יצאנו. וצריך האדם להרגיש בכל שנה יציאה מתודשת כאילו הוא יצא ממצרים.

שיחה טו.

קדושת הפסח ומצוותיה

25

מסאסוב ו"ע את הפסוק (שמות יב, כג) ופסח ה' על הפתח, שהקב"ה פסח ודילג אף על הפתחו לי פתח בחורו של מחפ, דהיינו שלמרות שגם פתח זה לא היה בבני"א אעפ"כ הציאם ממצרים לא לפי מעשהוים אלא באחור"ע, וכח זה חזר ונשנה בכל שנה ושנה, שכל אחד יכול לזכות לגורל אור ה', אע"פ שמצד מעשיו אינו ראוי לזה כלל וכלל, מ"מ הקב"ה משפיע האור הגדול והקדוש באחור"ע כמו אור היום. מיהו חנאי אחר יש ברבך, כמו באור היום, כבדי שהאדם יוכל להנות ממנה צורך לכל הפחות לפתוח תריסי החלון שהאור יוכל להכנס לחדרו, כמו כן בפסח צריך האדם לכל הפחות להסיר המכסה מלבו, ולהניח אצלו מקום שיוכל לקבל האור הנפלא הזה, עכ"ד הק' של האוהב ישראל ו"ע.

הגדת רבינו צדוק הקטן

ונאמר לפניו שירה

26

הקטנהייב אדם לראות את עצמו, כמתן תורה היה ההשגה כהתגלות, וכיציאת מצרים וה דבר זה בהעלם עדיין, רק השי"ת הודיע זה למשה העתיד להיות, דבהוציאן אה העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה". וזהו הוראת מלת אוהי, לשון עתיד, הרצה לומר שאי עתיד להיות עמהם, ויציאת מצרים כל אחד משיג, וכמו שאמר בכל דור ודור חייב אדם לראות כאילו הוא יצא ממצרים, וכל אחד מישאל משיג אור זה כניסן בכל שנה וכל דור, שאף על פי שמשוקע במקום מששוקע יכול להתעורר פתאום להשי"ת ולצאת מכל מיני השתקעת שהיא מצרים המצרים לים החכמה האמיתית דנפשית דבני ישראל, והוא מצד הקדושה דעתה שיתגלה במהרה כימינו בימות המשיח שיש בכל נפש מישראל, שיש להם חלק לעולם הבא. ועל כן אמר כימי צאתיך, לנוכח, דכל אחד ואחד יוצא יציאה זו בכל דור ודור".

שלום

פסח רג

נתיבות 28

ויש עוד מדרגה נוספת בזה, כמ"ש האור החיים הק' (פי בלק) עה"פ א"ל מוציאם ממצרים וגו', אמר מוציאם ולא הוציאם, שמוציאם הוא לשון הנה, ויותר משמע לשון עבר אם ה"י אומר הוציאם. ונראה ע"ד אומרים ו"ל בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, ע"כ אמרו יודעי פנימיות התורה כי כל ליל פסח מחכררים כוחות הקדושה מהקליפה ונוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אומר א"ל מוציאם, כי לא יציאה ראשונה בלבד אלא בכל שנה ושנה מוציאם כזכר, והיינו שבכל שנה ושנה מתחדשת בחי' יציאת מצרים כלילה זה. נמצא שיש כלילה זה כ"י ענינים, יציאת מצרים הכללית שבה היו כל נשמות ישראל שבכל הדורות, ובחי' יציאת מצרים המתחדשת בכל שנה ושנה כליל פסח. ובוה י"ל החידוש במאמרו של רבא. שכמשנה נאמר שחייב אדם לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים שנאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי

ממצרים, היינו שאף אני הייתי ביציאת מצרים הכללית, וכאמור שכלל ישראל לדורותיהם היו אז ברוחם ונשמתם. וע"ז מוסיף רבא וצריך שיאמר ואותנו הוציא משם, שלא רק אז אלא בכל שנה ושנה מחודשת כזה הלילה בחיי יציאת מצרים ממש. שתמיד א"ל מוציאם ממצרים. וזה גם הביאור במה שהוסיף הרמב"ם שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה ממצרים שנאמר ואותנו הוציא משם. כי מפסוק זה לומדים שלא רק ביציאת מצרים בעבר היו כל הנשמות, אלא עתה כהנה אנן יוצאים ממצרים מחדש כלילה הנה.

30 הגדה של פסח ^{ס"ח} והלבוב קסג ^{ס' אברהם ס"ו שצ"ד}

כרמב"ם הגירסא להראות את עצמו, ומה הכונה בחיוב זה, הלא בודאי אין כאן ענין של דמיונות, רק הוא חיוב ממש, ואין מקיימים חיוב כזה, ואם אומרים חייב הלא ע"כ יש ביכולתנו לעשות את זה, ויש לבאר הכונה, כדי שנדע מה הוא המטרה של עבודת הלילה.

כתיב (שמות ג.) וארא אל אברהם וגו' בקל שדי ושמי הו"ה לא נודעתי להם, תכלית גלות מצרים היה להביא לידי גילוי שם הו"ה, והכונה הוא לא ידיעה מקופאי, רק החיבור לשם הו"ה, ידיעה הוא לשון חיבור, להיות מתחברים להקב"ה ולשם הו"ה. שם הו"ה פירושו שהקב"ה מהוה הכל, מהוה הכל באופן של הוה, כל רגע ורגע, וזה הוא האמונה שנחכרר ביציאת מצרים, שצריך להתברר לכל יהודי האמונה של יעשה אורים גדולים לשון

הוה (ע"י נפש החיים שער א פרק ב), חידוש העולם בכל עת ורגע, כי הוא אמר ויהי הוה צוה ויעמד, וזה נכלל בשם הו"ה שהקב"ה מהוה הכל. עוד נכלל בשם הו"ה שהקב"ה הוה היה הוה ויהיה, העבר והעתיד הם שוים אצלו, אין בחינת זמן כלל, כי זמן הוא נברא, והיות שאנו נבראים בתוך הזמן הרי אנו מבינים רק מציאות של זמן, שהרי אנו חיים בתוך הזמן, אבל אצל הבורא יתברך שמו, הרי אין מושג של זמן כלל, והקב"ה למעלה מכל בחינות של זמן, והכל אצלו הוא כבחינת הוה, וזה הוא אמונה שצריך כל אחד להאמין, וזה הוא האמונה בשם הו"ה.

אם תכלית יציאת מצרים הוא הידיעה בשם הו"ה כדכתיב (שמות ג.) וירעתם כי אני ה', הרי בליל פסח בכל שנה נתקיים עוה"פ ושמי הו"ה נודעתי להם,

ידיעה נפלאה בשם הו"ה, וכמו שכעת מכת בכורות נתגלה כזה הלילה זה הידיעה, והיה אז מראה וגילוי של 'אני יוצא בתוך מצרים', גילוי של האני בלי לבושים, בן נתגלה לכל יהודי בלילה זה גילוי נפלא עד מאוד, בבחינת שמי הו"ה. ויש לומר שזה ענין לכישת הקיטל בלילה הזאת, כי מבואר שהוא בגדי מתים, והרי אין מקום לאבילות בלילה זו ומה ענין בגדי מתים, ואולי י"ל כי הרי כתיב (שמות ג.) לא יראני האדם והי, אבל בשעת מיחה זוכה האדם לראיה ומראה נפלא עד מאוד, וזה הלילה הרי הראיה והדרגה של האדם הוא בבחינה של אותו העת של יציאת הנשמה, הוא זוכה לראות דברים שרואים רק כאשר האדם לבוש כתריכין, ולכן הולכים בלבוש תכריכין.

הגדה של פסח למהר"ל

קסז

33

כי כאשר גאל הקב"ה את ישראל היתה הגאולה לשם כלל ישראל שלא יהיו ישראל ברשות מצרים ולפיכך היתה הגאולה לבנים כמו לאבות. שאין היה רק רוצה הקב"ה שיהיו בגאולים הדור שיצא ממצרים ואלוהים בלבד הבית. או לא היתה הגאולה רק אל אותו הדור בלבד, אבל הקב"ה היה רוצה לגאול את ישראל בכלל ולפיכך אף אותנו גאל עמהם.

בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו. מי שכל אדם חייב שיראה עצמו כאלו הוא יצא ממצרים. ויש לו לשבח לסאר ולרומם להקב"ה על זה כמו שמסיים לפיכך אנתנו חייבים להודות להלל וגו'. ולכן מייתקרא בעבור זה עשה ה' לי ולא כתוב לנו כאלו הוא היה היוצא. אבל לקמן אמר לא את אבותינו בלבד גאל וכי. ר"ל כי השי"ת הוא שתוציא האבות הנבנים יחד, ופירוש דבר זה שתקב"ה גאל את ישראל בכללות שלהם.

שם דרך

ס' קצ"ג

עד

34

ובחקדים ביאור הדברים יש לבאר את דברי בעל ההגדה להלן "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר והגדת לבנך בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו, שנאמר ואותנו הוציא" - ולכאורה אינו מובן היאך אפשרי שיראה האדם את עצמו "כאילו הוא עצמו יצא ממצרים", מעשה שהיה לפני אלפי שנים.

סוד הדברים הוא: יציאת מצרים באה ללמדנו את הקשר הנצחי שבין הקב"ה לעמו ישראל בניו אהוביו, וללמד על השגחתו הפרטית בפרטי הפרטים בדקות הבלתי ניתנת לאחיזה בעיני בשר ודם. כל הנחות הקב"ה בכל המכות מלמדת שלא רק הכלל כולו נידון לפניו אלא כל פרט ופרט בכל רגע ורגע נידון לכל פרטיו ולא נשגח בתוך המהלך הכללי.

כבר במכת הראשונה, מכת דם, נתגלה סוד זה. לא רק באופן כללי, אלא כל מצרי ומצרי באופן פרטי ברגע ששילם היה לו מים, וכשלא שילם נשאר דם, ואם חטף מים מידי ישראל נעשה דם (ע"י ילקוט שמעוני רמז קפב). הרי שמשפט ה' לא היה רק באופן כללי, אלא גם בתוך ההתגה המופלאה הנסית הכללית, לא נשכח ונזנח הפרט בכל רגע ורגע.

אך לא רק בכל מכה ומכה, אלא גם בקריעת ים סוף כשסוס ורכבו רמה בים, נידון כל מצרי ומצרי בהשגחה פרטית לפי מעשיו, אם לודת כעופרת או כאבן או כקש, כדברי חז"ל במכילתא שהביא רש"י עוה"פ (שמות טו, ה) "ירדו במצולות כמו אבן", וז"ל: "ובמקום אחר צללו כעופרת, ובמקום אחר יאכלמו כקש. הרשעים כקש הולכים ומטורפין עולין ויורדין, בינונים כאבן, והכשרים כעופרת שנחו מידי", עכ"ל. הרי שנעשה דין וחשבון עם כל מצרי על דרכי תנהגותו במשך כל ימי הגלות במצרים, ולא רק ברגעי הגאולה והאורה, אלא גם בימי הצר והמצוק בתוך תוכה של תקופת הגלות המרה, הכל נזכר והושגח בהשגחה פרטית. ולא היה צער ולו הקל ביותר של ישראל שלא הוגש עליו דין וחשבון מפורט בשעת פרעון - והיינו "שבשפלנו זכר לנו כי לעולם חסדו" (תהלים קלו, כג).

והנה דרך תנהגה זו של הקב"ה - שבתוך ההשגחה הכללית ננהגת השגחה פרטית על היחיד לדון על כל פרטי מעשיו בדקדוק עצום, וכל מעשה נחלק לפרטי

בליל פסח נתבטל כל הגבלות של בחינה זמן, האמונה כזה הלילה הוא כדוגמא כזו שמשגיגים בבחירות האמונה בהיה הוה ויהיה, וממילא ממשיכים הזמן של יציאת מצרים, כי אצל הקב"ה הרי עכשיו הוא * יציאת מצרים כי העבר וההווה הכל אחד, וע"י האמונה בדרגה כזו הרי ממשיכים הגילוי שהיה אז כעת יציאת מצרים, חוכים ליציאת מצרים בפועל ממש, כי על ידי האמונה בהיה הוה ויהיה נעשה כן במציאות, וזה הוא הבחינה של חייב אדם לראות את עצמו, היינו כי ליל פסח הרי מסוגל לאמונה, ולכזו לידי גילוי נפלא של אמונה, אמונה בהיה הוה ויהיה, וממילא זוכים להיות יוצא בפועל ממצרים.

פרטים ונעשה ניתוח מעמיק לכל סיבותיו ותוצאותיו - היא ביסוד בריאת העולם. היש דבר כללי ומקיף יותר מבריאת העולם - ובאו חז"ל ואמרו שהאדם נברא יחיד וי"לפיכך כל אחד ואחד חיב אדם לומר בשבילי נברא העולם" (סנהדרין פ"ד מ"ה). בתוך הכלל והתקיף של בריאת העולם מתנהל לו חשבון פרטי עד שכל העולם כולו נברא בשביל היחיד. ואם כי יש בעולם מליארדי בני אדם, בכל זאת הכל ננהג בדרך השגחה פרטית.

נמצא ש"בשבילי נברא העולם" פירושו שכל הבריאה שהיתה קיימת עד עכשיו ושיייעה לכך שהאדם נברא - הכל נעשה בשביל האני היחיד. והגם שישנם מלוני יחידים אין זה סותר לדרך ההשגחה ולמעט את מה שנברא ונוצר בשביל היחיד. וזהו מאמר הגמרא: "בן זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית אמר ברב. חכם הרוזים וברוך שברא כל אלו לשמשוני" (ברכות נח, א; עייש כל המאמר). כל מערכת הבריאה וכל האנשים בעולם נוצרו לשמש לאדם היחיד. וגם אבותיהם ואבות אבותיהם נוצרו בכדי לחקים את הדורות שבזמני כדו שבני האדם ישמשוני. נפלאה ומקיפה היא דרך ההשגחה האלוקית העליונה.

36 ומעתה כפי מהלך דרך התנהגה בבריאת העולם - כן ביציאת מצרים, ביצירת העם הנבחר שהיא בחינה של בריאה בפני עצמה - בתוך המהלך הכללי של יצירת העם, כל יחיד ויחיד חיב לומר "בשבילי נעשה הגאולה", ובשבילי נאלו אבותי ואבות אבותי עד אותו דור שנגאלו ויצאו ממצרים. וכשם שבבריאת העולם אין כוונת הבריאה רק בשביל האדם הראשון וממילא כשנולדו בניו מצאו עולם ומלואו, אלא כל הבריאה נוצרה ממש בשביל כל אחד ואחד עד סוף כל הדורות. ואדרבה מה שיותר מאוחר בשבילו נוצר יותר מאשר לאדם הראשון, כי לאדם הראשון נברא העולם ואילו לכאים אחריו נברא עולם ובו בריות רבות יותר - כך אותו הדבר בדיוק בגאולת עם ישראל. בעת הגאולה גאלו כל אחד ואחד לא רק "בשבילי" אלא גם בשביל כל הדורות הבאים אחריו.

וזהו דברי בעלה הגדה "בכל דור ודור חיב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", מפני שכל הגאולה היתה גם בדרך השגחה פרטית שכל אבותינו שנגאלו בשבילי נאלו, ומה שנגאלו היה זה כדי שהיחיד יהיה בן חורין, ואם כן "לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו, שנאמר ואותנו הוציא" - כי הגאולה היא בעבורי ואני הוא הנגאל. ולכן בברכת הגאולה שמברכים להלן הנוסח הוא: "אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים" מקדימים אנו את גאולתנו לגאולת אבותינו. כי לגבי עצמינו, גאולתנו היא העיקרית, וכל גאולת אבותינו לא היתה אלא בשביל גאולתנו. ולכן מודים אנו תחילה על גאולתנו ואחר כך גם על גאולת אבותינו.

עומק הפשט הוא, כי אילו מישחו מעמנו לא היה ראוי חס ושלום, ליציאת מצרים, לא היה מועיל לו, לא דרך אגב ולא אגב אורחא.

משום שכך היא האמת, שכשהוציא הקב"ה את בני ישראל ממצרים, עלה כל אחד על המאונים, נשקל, נמדד והוחלט, כי ראוי הוא לכל היציאת מצרים הזאת, עד לפרט האחרון.

זאת היא האמת. כל זה נכלל, בציווי של "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" (שמות כ, ג).

אין אצל הבורא, לא קושיא ולא קושי. אין הבורא זקוק, לא להכנתו ולא למערכת מחשבתו. אדרבא, כל עיקר הכוונה היא, כי נבין ונשיג בעצמנו "השגחה" מהו, ומי הוא הנתון לחוקי המערכת ההיוראית הזאת.

חיב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. משום שזו האמת, כי אותו, בפרט, במיוחד ובמסויים, הוציא ממצרים.

- או, כבר אז, בשידוד המערכות של הנהגה, השגחה, בריאה ומעשה בראשית, כבר אז, כשהישב הקב"ה, כביכול, את המהלך הנוראי ההוא, לא רק שנלקחתי אני "בחשבון", אלא שכל המהלך נעשה בשבילי, כאילו הייתי אני, העולם כולו, כך בדיוק.

זהו עומק הפשט של "בשבילי נברא העולם" (סנהדרין לו ע"א). כי זו היא האמת, שכל העולם כולו, ישנם נברא בשבילי.

נבין הדבר, שישנם המוני המונים של "בשבילי". מליונים של "בשבילי". אבל, אין כל המיליארדים האלו פוגמים, לא מעלים ולא מורידים מה"בשבילי" הפרטי שלי...

ואם, בן אדם, רצונך להגביה ראשך אל רוממות הדברים, בין תבין, ומוכרחים הדברים, כי כשם שכל אדם, עולם מלא הוא ממש לעצמו, ולכל אדם ואדם "בשבילי" מיוחד, משלו, עד כי כל הנעשה במצרים ופלאות השגחתה, הכל נעשה "בשבילי".

נסת ישראל סלבודקה-הברין קכב

הכוונה האמיתית במה שנאמר כי "חיב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" (הגש"פ), או במה שלבאורה הוסבר בהמשך, כי "לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה, אלא אף אותנו גאל עמהם" - הכוונה אינה רק לומר, כי אנו נהנים, דבר אגב, מיציאת מצרים של אבותינו. זה נוגד את המכוון במאמר עמוק זה. כי לא רק להביר הטוב, על שהכלילנו דרך אגב ביציאה מבית עבדים, באים להכנינו, * עומק הפשט הוא, כי כל המערכת של יציאת מצרים, נערכה מתוך חשבון השגחה, על כל אחד ואחד, עד סוף כל הדורות.

• אין "דרך אגב" אצל השגחה. הקרקע הזאת שאנו פוסעים עליה, אף היא, אינה באה לכל אחד מעמנו "דרך אגב". אילו לא היה אי מישוהו ראוי לו, לא היתה פרושה מתחתיו, ולא דקושה מתחת לרגליו, זה שיש לו, לפלוני, הזכות לצעיד על שטיח הקרקע הזה, אינו מקנה הזכות לפלוני אחר, להיות זוכה בה מן ההפקר...

שאיך דרך אגב, לא בבני אדם, לא בבריאת ולא במעשה בראשית. * ודאי וברור, כי מוכרח ומבואר הוא, כי כל רגע ושכירד רגע של חיים, מחושב מתוכנן ו"מושגח". כשם שאין דרך אגב, אצל בני אדם ואצל מעשה בראשית, כך, ובדיוק כך, אין דרך אגב, מרגע למשגחה. נמצא, שכל המעשה ויציאת מצרים נעשה לא רק "בשבילי", אלא בשביל הרגע הזה ממש... * זהו הביאור, של "כאילו יצא ממצרים, אין ה"כאילו" מתייחס אל המערכת של יציאת מצרים, זה אינו "כאילו". זהו "ממש". * ה"כאילו" מתייחס אל המציאות שיראה הדברים, כאילו הייתי חו בשעת מעשה יציאת מצרים.

• וכל כך למה? משום שזאת היא האמת, שאף על פי שימי חיי החלו לזרום כעבור אלפי שנים, אף על פי כן, הוציאת מצרים נעשתה עבורי... עבור כל רגע מחיי חלדי. - אילו לא יצאו אבות אבותי ממצרים, הייתי עדיין משועבד. אין הכוונה, או הפירוש, ל"דרך אגב".

זהו, כאמור, ההיפך מן הרצון ב"השגחה" וכוחה. הכוונה היא, איפוא, לכך, שלא רק אבות אבותי, שחיו באותה עת, כשעבור מצרים, היוו את נשואי ה"השגחה", אלא אני ואתה, * וכל שכירד רגע מימי חיינו. אולי זהו הנכלל במה שכתב הרמב"ם "עתה", כי הכוונה היא, ללמד את האמת הזאת, כי צריך להכניס אל התודעה, את יסוד היסודות הזה. כי ה"עתה", הוא זה, שנעשתה בשבילו כל היציאת מצרים. (ראה מאמר "אשר נאלו וגאל את אבותינו")

הגריב"ם אזרחי ברכת מרדכי מוסר בחו"די השם ובתקופות השנה עם רסב

Perhaps we can differentiate between Mitzrayim and Eretz Mitzrayim. Eretz Mitzrayim is the geographic place, Mitzrayim is a state of being. The word *mitzrayim* connotes "narrowness," when one is constricted, confined, and limited, enslaved by his passions, desires, and misconceptions and cannot actualize what his *neshamah* really wants him to do, that which is truly best for him both in this world and the next. From the time of Yitzchak Avinu's birth, we were

FREEING YOURSELF FROM "MITZRAYIM"

We are exhorted that in every generation each individual is required to view himself as if he personally left Mitzrayim — not necessarily Eretz Mitzrayim, but Mitzrayim. One need not identify with having been in the locality of Egypt and building store cities for Pharaoh, but rather with being steeped in one's own Mitzrayim, one's

own personal confinement and constriction, by one's own *yetzer hara*. The source verse makes no mention of Eretz Mitzrayim, the land of Egypt, but rather it says, "Because of this Hashem did for me when I left Mitzrayim."

We have already noted that the Exodus from Mitzrayim, from Egypt, is also to be understood as an escape from *metzarim*, from the limitations that

constrict a person and prevent him from maximizing his potential. A person may apply *Yetzias Mitzrayim* to himself, and by converting any negative traits towards positive goals, rise above his restraints, and like Moses, fully realize his potential for spirituality. Thus a person is duty bound to look at himself and apply the principles of the Exodus to liberate himself from the boundaries and limitations of his physical drives, to become fully spiritual.

42 חלק והליכות - בצע

לפעמים חסר האדם התשוקה לצאת ממצרים כי אינו יודע כלל שהיא נמצא במצרים, אינו מכיר את המצב שלו, וממילא אינו רוצה לצאת, ולפי זה יל יחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, היינו שעל האדם לדעת שהוא עדיין במצרים, ואז יכול לבוא לידי יציאה ממצרים, אבל אם חושבים שהכל בסדר או אי אפשר לראות עצמו כאילו יצא ממצרים.

43

אנו חיים בגלות ואין אנו מרגישים איך אנחנו עובדים בגלות, איך אנו עובדים עבודה קשה, אנו חושבים שיש לנו כל טוב שבעולם, וכך היה גם בגלות מצרים. הביית יעקב להרה"ק מאזוביצא ז"ע מבאר ענין הגלות במצרים באופן נפלא. עפ"י מה דאיתא בגמרא (סוטה יא.) ר"א אומר כפה רך רב שמואל בר נחמן אומר כפריכה. כפה רך היינו שהטעו את ישראל, שדיברו אתם מתחילה דברים טובים כפה רך שידמה להם שאין כונתם להרע כלל שהמשיכו אותם לאט לאט בהדרגה לתוך השעבוד שרצה להרגילם מעט מעט לעבודת כדאי שישתכח מהם שהיו בני חורין מעולם, רק שירמו בנפשם שהם עבדים מעולם, וכל כונתם היה להשכיח מישראל כח חפלה ולא יעלה על לבם ודעתם, שלא יהיה להם שום תקווה לישועה לצאת מן הגלות ומן העבדות לחירות, שלא יתפללו להשי"ת שיושיע להם להצלותם משם. כי יודעים היו המצריים שאם יתפללו על זאת יהיו נענים מיד בתפלתם. ע"כ התחילו להרגיל אותם כפה רך כדי שלא יצטקו לה. כי עיקר הגלות היה שהיה נדמה בעיניהם ישיבת מצרים למקום מעונג בחפונקי מלכים כי היה הארץ כגן ה', שהיה במצרים כ"כ תשוקות וחמדות עד שהיה נדמה להם כי טוב להם לישב במצרים. זה הוא מה שאיתא (מכילתא יתרו) שאין עבד יכול לברוח ממצרים, שהיה נוח לו להיות שם עבד מלהיות שר בארץ אחרת והיה להם נייחא מזה שהיו עבדים. ואחר כך היה כפריכה, כי כאשר ראה פרעה שמקורם לצאת מן הגלות גזר תכבד העבודה וגו' (שמות ה. טו) והוא כפריכה. היינו שנשכרו מכובד העבודה ושכחו יחוסם שנעשו רגילים כל כך בעבודת עד שנדמה להם שהם עבדי עולם ונולדו כך, ולא היו מרגישים כלל אם הם בשעבוד ורע להם. כמו עבד בתולדה שאינו מתפלל כלל שיצא לחירות רק שימצא חן בעיני אדונו, וכן הם לא היו מרגישים אם הם עבדים שידעו

44

46

שלא הרגישו שהם בגלות, ועתה התחיל קצת גאולה שהבינו הגלות והתאנחו. כי רק כאשר מת המלך ונחו קצת מעבודתם, ויצאו קצת מתוך השעבוד, אז התחילו להרגיש הענין של הגלות. וזה היה התחלת הגאולה שהרגישו המירדות. וכן מבאר החידושי הרי"מ טעם אכילת מרור שמה שהיה מר להם היה קצת גאולה.

ענין זה נהג גם בגלות המד הזה, משועבדים אנו לכסף ולעבודה ולשאר עניני עוה"ז, ואין מרגישים כלל עד כמה אנו נעשים שקועים בתוך הגלות

זה, אין אנו מכירים שבאמת אנחנו עבדים, ועד כמה השעבוד הזה שולט על כל החיים שלנו. אנחנו סבורים שיצאנו מכל יסורי הגלות, ואנחנו בני חורין, ולמעשה אנו בגלות מר, משועבד לגשמיות ולרדוף אחר צרכי העולם.

חייב אדם לראות את עצמו, מונח בזה חייב שיכיר בעצמו עד כמה הוא נמצא במצרים, להכיר שצריכים לצאת ממצרים, ולהיות מלא תשוקה לצאת ממצרים, וע"י זה יכול האדם לזכות להרגיש ההארות של ליל פסח.

45

להתפלל לצאת לחירות, וזה נקרא בפריכה שנעשו מורגל בעבודת ולא הרגישו את הכאב והדחקות. כמו שיש אחד שרע לו מאוד עד שכל רואיו מרחמים עליו והוא בעצמו אינו מרגיש שום צער ודחקות, והוא מחמת שהדחקות גדלה עליו כל כך עד שמורגל בו ולכן אינו מרגיש כלל. וזה הוא קושי השעבוד כשאנו יודע ומרגיש כלל מהשעבוד והגלות, וכמו כן הרגילים פרעה בעבודת מתחילה ע"י פה רך ואחר כך כפריכה, ולא עלה על דעתם כלל להתפלל להשי"ת להוציאם מהגלות. ואלו ואלו דברי אלהים חיים.

החידושי הרי"מ ז"ע פירש שזה הוא הכונה בלשון הראשון מד' לשונות של גאולה, והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים (שמות ה. ח), שהקב"ה יוציא אותם מזה שהם סובלים את מצרים, כי נקודה זו היא התחלת הגאולה, לצאת מהמצב שמרגישים כי טוב לאדם מה שהוא משועבד. ועד"ו פ"ג ג"כ מה דכתיב (שם ב. טו) ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה וגו', כי קודם שמת היו שרוים כל כך בגלות

הצדק של פסח - ר"ה ע"ש

שפת הים

47

מצרים היו אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה, במצרים וסמילא הרי אנו בכל דור ודור כאילו אנחנו יצאנו ממצרים וא"כ למה דור ושנאה כאן. ויראה כי רצונו לומר כי חייב אדם לפשפש במועשיו בכל שעה ולהכין צדה מצות ותורה שיהיה זכאי וראוי לצאת ממצרים אלו היה הוא משועבד במצרים, ויכער מקרבו היצר הרע וישכח אל ה' בכל לבו למען יהיה ראוי לגאולה העתידה לבא א"ה בס"ש במינה כימי צאתך מארץ מצרים וגו' ומביא ראיה מקרא שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר ר"ל ביום ההוא באונו יום שידחה ואף לאחר כמה דורות, תגד לו לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים ודרשנו לעיל לי ולא לה. אלו היה שם ברשענות לא היה נגאל, ולכן צריך האדם שתהא תשובתו ברורה שאילו היה במצרים היה נגאל ע"י זכותו מעשיו הטובים, וא"כ ראוי הוא ונכון לגאולת ישראל בעת רצונו יתברך שמו.